

Handläggare:

Namn: Sofia Larsson

Telefon 0370-678371

E-post: sofia.larsson@vaggeryd.se

Tjänsteskrivelse

Utmaningsrätt – Vaggeryds kommun

Förslag till beslut

Förvaltningen föreslår nämnden att avslå motionen om utmaningsrätt.

Bakgrund

Vad är utmaningsrätt?

Utmaningsrätt eller utmanarrätt

En kommun eller en region kan bestämma sig för att införa utmaningsrätt.

Utmaningen innebär en initiativrätt till en prövning av om en upphandling ska genomföras.

Beslut om regler som ska gälla vid utmaning

Varje kommun och region beslutar om de regler som ska gälla vid utmaningen som:

- vilka verksamheter som får utmanas
- vart utmaningen ska rikta
- vad utmaningen ska innehålla
- hur handläggningen kommer att gå till

Det här är utmaningsrätt kortfattat

- Utmaningsrätten är till för att pröva verksamheter som bedrivs av kommunen, både kostnads- som kvalitetsmässigt.
- Utmaningsrätten är en del i att öka mångfalden och förbättra den kommunala verksamheten. Intraprenad, avknoppning, entreprenad och kundval är andra.
- Utmaningen avser att någon lämnar ett önskemål om att en del av den kommunala verksamheten ska upphandlas eller säljas.

- Den som vill driva en verksamhet åt kommunen på entreprenad har rätt att utmana den kommunala verksamheten.
- Det kan även finnas möjlighet att rikta ett önskemål till kommunen om att en del av kommunens verksamhet ska säljas.

När en verksamhet utmanas

Om en verksamhet utmanas prövar kommunen eller regionen först om det är tillåtet att upphandla verksamheten. Det är också upp till den lokala kommunen eller regionen att bedöma om det är lämpligt att den aktuella verksamheten utmanas.

Verksamhet som inte får utmanas

- Myndighetsutövning får inte upphandlas om det inte finns särskilt stöd för detta i speciallagstiftningen.
- Strategiska ledningsfunktioner.
- Verksamhet som enligt lag eller förordning måste utföras av kommunen eller regionen kan inte heller utmanas.

När ett beslut fattas om utmaning

Om beslut fattas att verksamhet ska utmanas måste detta göras enligt gällande regler. Den som har utmanat verksamheten har inga garantier om att få uppdraget utan kommer att konkurrera med andra leverantörer på samma villkor. Sannolikt ska lagen om offentlig upphandling (LOU) användas.

Utformning av uppdraget, kraven och utvärderingskriterier

Den enskilda kommunen eller regionen utformar uppdraget, kraven och utvärderingskriterierna i förfrågningsunderlag och avtal.

Även om verksamheten upphandlas och drivs av ett privat företag har kommunen eller regionen enligt kommunallagen ett ansvar för att kontrollera och följa upp verksamheten.

Källa – SKR - Utmaningsrätt eller utmanarrätt:

<https://skr.se/demokratiledningstyrning/driftformervalfrihet/privatautforarekonkurrens/utmaningsratt.1841.html>

Vart hamnar utmaningsrätten kontra lagen om offentlig upphandling?

I dialog med upphandlingsmyndigheten:

I lagen om offentlig upphandling finns många regler som ska följas. När ett avtal är upprättat har kommunen ett ansvar att följa avtalet under den perioden som avtalet gäller. Skulle en privat aktör gå in och utmana det området som är upphandlat skulle kommunen inte kunna bryta avtalet.

Det finns för många hinder inom lagen om offentlig upphandling som motsäger utmaningsrätten. Utmaningsrätt kontra upphandling kan däremot förslagsvis användas som en databas, där man samlar information och statistik över olika aktörer inför nästa upphandling.

Utmaningsrätt i förhållande till offentlig upphandling fungerar när en produkt/tjänst utmanas som inte redan är upphandlad via ett avtal.

I dialog med SKR:

Utmaningsrätten gäller enbart de områden som finns under kommunal regi. I skolan kan detta innefatta kosten, vaktmästeri samt elevhälsa. Entreprenad skulle möjligtvis kunna gå in och utmana delar av skolans verksamhet om den privata aktören stannar kvar med kommunen som huvudman. Det har förekommit förfrågningar kring möjligheten till detta på SKR.

Hur har det fungerat i andra kommuner – inom vilka områden finns utmaningsrätten?

Kungsbacka kommun:

I Kungsbacka kommun har det inkommit anbud om utmaningsrätten inom områdena lokalvård, psykologer inom skolan, löneadministration, samt från ett företag som erbjuder en bilddatabas. Ingen utmaning har antagits och därmed lett till konkurrensutsättning.

Örkelljunga kommun:

I Örkelljunga kommun uppkommer frågor om utmaningsrätt enbart när en annan kommun kontaktar dem och ställer frågor. Kommunen har antagit utmaningsrätten, men det har inte skett någon utmaning sedan 2013. De områden som har utmanats är följande:

- 2009: Utmaning om målgruppsanpassad platsannonsering – Avslag
2010: Utmaning från Solklart Vård AB avseende hälso- och sjukvård, samt rehabiliteringsinsatser – Avslag
2011: Utmaning från Solklart Vård AB avseende matlagning och matdistribution till Solgården (ett äldreboende). - Avslag
2011: Utmaning om att driva turistbyrån – Avslag
2011: Utmaning från ISS om att sköta lokalvården för hela kommunen – Avslag
2013: Utmaning från Serkon om att sköta kommunens ekonomienhet – Avslag

Region Gotland

Region Gotland inför utmaningsrätten ungefär varannan mandatperiod. Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet tog bort utmaningsrätten under förra mandatperioden. Nu är utmaningsrätten åter på Region Gotland, sedan regionfullmäktige tog beslut om nytt införande 2019-10-21.

Områden som har utmanats är: städning av parker och vägkanter, labb- och röntgen, utredning och behandling av neuropsykiatri, samt inköpsfunktioner och upphandling. Samtliga utmaningar har fått avslag. Ett utmanat område som nu befinner sig under utredning är badverksamheten inom kultur- och fritid. Detta område kan komma att leda till en upphandling.

Att införa utmaningsrätt är ett politiskt beslut. Ur ett tjänstemannaperspektiv blir det mycket merjobb. När ett område utmanas måste det även till en utredning från Region Gotlands sida; där Region Gotland blir en aktör i upphandlingen och som då måste lägga ett bud på sin egen verksamhet. Detta innebär extra arbete för tjänstemännen som behöver lägga fram kostnadsförslag och en redovisning på det arbete som bedrivs; för att kunna bevisa att verksamheten är mest kvalitet- och kostnadseffektiv, så som den bedrivs idag. Bestämmer sig Region Gotland för att anta utmaningen går det ut en annonsering om upphandling inom området, för att fler aktörer ska kunna ha möjligheten att lägga ett anbud på verksamheten.

Hur kan alternativa driftsformer komma in utan utmaningsrätt?

Inom Barn- och utbildningsförvaltningens verksamhet har vi två upphandlade områden: skolskjutsen och lokalvård. Det går inte att utmana ett område som redan är upphandlat och som är under ett avtal, då kommunen har en förpliktelse att fullfölja de avtal som skrivs. I en lagstyrd verksamhet finns det inte mycket

utrymme för utmaningsrätt. Det bästa alternativet för en verksamhet som Barn- och utbildningsförvaltningen är upphandlade områden, där förvaltningen på eget initiativ ser ett behov av en privat aktör och sedan gör en annonsering om en ny upphandling inom det området.

Det är många komponenter som samspelar inom en stor verksamhet, som den som bedrivs av Barn- och utbildningsförvaltningen. Vi ser gärna att vi har ett samarbete med entreprenörer inom olika projekt och vid utvecklingen av olika områden inom skolans verksamhet. Entreprenad ger ett bredare mångfald i elevernas lärande. För att bibehålla kvalitén i verksamheten som helhet ser vi dock att styrandet och beslutsfattandet finns kvar på förvaltningen, där vi kan få ett helhetsperspektiv. Det är ytterst viktigt att lagar och regler efterföljs. Privata aktörer på ett allt för stort område kan göra att verksamheten blir rörig och svår att driva.

Friskolor är en konkurrerande aktör till den kommunala skolan, men eftersom friskolan är under egen regi innebär detta inget extra arbete för den kommunala verksamheten.

Utmaningsrätt i Vaggeryds kommun

De områden som skulle kunna utmanas inom Bun är: kosten och vaktmästeriet. Båda dessa områden befinner sig under kommunal regi och är därmed möjliga att utmanas inom ramen för utmaningsrätten.

Inom kosten har vi starka politiska mål, bland annat inköp av ekologisk mat och ett minskat matsvinn. Med en privat aktör finns risken att dessa utvecklingsinsatser kommer i skymundan. Kosten är väl integrerad i Barn- och utbildningsförvaltningens verksamhet, risken finns att kvaliteten försämras vid en upphandling av kostenheten. Svårigheterna med en privat aktör inom kosten är inte att hålla koll på de politiska mål som finns; svårigheten blir uppföljningen och att se till att dessa mål uppfylls. Vaktmästeriet är precis som kosten väl integrerad inom Barn- och utbildningsförvaltningens verksamhet, och båda samspelar med många olika enheter inom verksamheten. Att få in en privat aktör inom både kost och vaktmästeri skulle komma att bli en utmaning. Risken är stor att det försvårar vårt arbete. Detta är en viktig punkt att beakta.

Den viktigaste aspekten när det kommer till införandet av utmaningsrätt är arbetsrätten. Utmanas kosten eller vaktmästeriet, och att detta sedan leder till upphandling av en privat aktör, har förvaltningen anställda individer inom dessa verksamheten som riskerar att bli av med jobbet. En vara kan utmanas och gå in för upphandling, men när det kommer till områden med tjänster och befintlig personal går utmaningsrätten emot arbetsrätten. Vi ser helst att vaktmästeriet precis som kosten får förbli under kommunal regi.

Barn- och utbildningsförvaltningen tycker inte att privata aktörer och nytänkande ska förkastas. Det finns dock inte mycket utrymme för privata aktörer via utmaningsrätten inom Bun. De områden som inte är allt för lagstyrda utifrån skollagen, och där det finns utrymme till en privat aktör är redan upphandlade inom Barn- och utbildningsförvaltningen. Utmaningsrätten tillför därmed inte något mervärde inom Bun.

Summering

Utmaningsrättens fördelar är att verksamheter ses över, vilket i sin tur kan leda till åtgärder som gör att en verksamhet blir mer tids- och kostnadseffektivt. Att införa utmaningsrätt blir ett utökad uppdrag för förvaltningens administrativa del. Redan idag läggs mycket tid på att utreda medborgarförslag, motioner och förslag från politiken. Om man dessutom adderar utmaningsrätt ökar den administrativa bördan ytterligare vilket står i kontrast till senaste budgethandlingen där man vill minska de administrativa resurserna till förmån för de verksamhetsnära.

Om ett område över huvud taget ska ersättas med en privat aktör inom Barn- och utbildningsförvaltningen bör detta ske inom ramen för upphandling, där kommunen förhåller sig till lagen om offentlig upphandling. Detta för att säkerställa kvalitén i de anbud som kommer in. De områden som är möjliga att upphandlas av en privat aktör bör vidare annonseras ut på eget initiativ av förvaltningen efter att en noga risk- och effektiviseringsbedömning är gjord av förvaltningen.

Förvaltningen föreslår därmed nämnden att avslå motionen om utmaningsrätt.